

Artur Bobier

Uniwersytet w Białymstoku

mailto:zofiabizan@gmail.com

ORCID: 0009-0008-2986-3957

PROBLEM PROROSYJSKOŚCI POLSKIEJ MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ NA LITWIE PO 2014 R.

The problem of pro-Russianism of the Polish national minority in Lithuania after 2014

Summary

In the independent state of Lithuanians, a small Baltic nation, the two largest national minorities were Slavic groups – Poles and Russians. Attempts to protect the Lithuanian language and to rewrite the history of Lithuania caused disputes over the right to use one's own surname and the use of language by minorities. The similar position of the two largest minorities was a common denominator, abstracting from the relations between the two nations in the international arena. Numerous pro-Russian statements by representatives of the Electoral Action of Poles in Lithuania are a controversial topic, especially in a country so afraid of Russian aggression.

Keywords: pro-Russianism, Poland, Lithuania, minority, russophilia

Wstęp

Po odzyskaniu niepodległości przez Litwę od Związku Radzieckiego w 1990 r. jednym z ważnych tematów stały się prawa mniejszości narodowych, w szczególności polskiej. W odróżnieniu od innych państw bałtyckich – Łotwy i Estonii, liczebność mniejszości rosyjskiej nie była tak znaczna, lecz wciąż stanowiła liczącą się grupę identyfikowaną z wieloletnim zaborcą.

Mniejszość polskojęzyczna stanowiła zaś grupę najliczniejszą oraz najlepiej zorganizowaną. Naród litewski przez doświadczenia poprzednich wieków oraz w poczuciu własnej niewielkiej liczebności starał się poprzez specjalne ustawodawstwa dbać o zachowanie języka i kultury co w praktyce stało w sprzeczności z postulatami mniejszości. Sytuacja ta w połączeniu ze sporami dotyczącymi praw mniejszości spowodowała specyficzny rozwój sytuacji politycznej i postrzegania Akcji Wyborczej Polaków na Litwie – Związku Chrześcijańskich Rodzin (AWPL-ZChR) jako ugrupowania kontrowersyjnego.

Sytuacja mniejszości narodowych w Republice Litewskiej

Mniejszości narodowe na Litwie stanowią niespełna 14% ogółu ludności państwa¹. Liczebność Rosjan sukcesywnie spada z ubiegim lat, od upadku Związku Radzieckiegoo ponad połowę (w 1989 r. ludność rosyjska liczyła 433 tys., zaś w 2011 r. – 176 tys.)². Ma na to wpływ w szczególności imigracja oraz m.in. starzenie się przedstawicieli mniejszości oraz ogółu społeczeństwa a także postępująca asymilacja młodszych pokoleń. Jednak w przypadku polskiej mniejszości liczebność ta jest relatywnie stabilna i wg Litewskiego Departamentu Statystyki (2018) wynosi 5,6% ogółu społeczeństwa³, zaś wg Spisu Powszechnego z 2021 r. – 6,5% (spadek o zaledwie 0,1% w porównaniu ze spisem z 2011 r.)⁴. Sprawia to, że Polacy stanowią najliczniejszą mniejszość narodową w Republice Litewskiej, wyprzedzając Rosjan, którzy stanowią ok. 5% ogółu⁵. Poza tym największe grupy stanowią również mniejszości słowiańskie oraz narody byłego ZSRR – Białorusini i Ukraińcy, których liczba sukcesywnie zwiększa się w związku z napływem ukraińskich uchodźców wojennych oraz białoruską

¹ A. Kuczyńska-Zonik, K. Szwed, *Prawa mniejszości narodowych na Litwie*, Warszawa 2020, s. 10.

² A. Radzenko, *Ilu nas faktycznie jest? Krytyczne spojrzenie na spis ludności*, „Kurier Wileński”, <https://kurierwilenski.lt/2021/04/30/ilu-nas-faktycznie-jest-krytyczne-spojrzenie-na-spis-ludnosci/> [10.11.2024].

³ A. Kuczyńska-Zonik, K. Szwed, *Prawa mniejszości...*, s. 10.

⁴ A. Radzenko, *Spis ludności: Polacy pozostają największą mniejszością narodową w kraju*, „Kurier Wileński”, <https://kurierwilenski.lt/2022/01/27/spis-ludnosci-polacy-pozostaja-najwieksza-mniejszoscia-narodowa-w-kraju/> [10.11.2024].

⁵ *Spis powszechny na Litwie: największą mniejszością narodową Polacy*, <https://dzieje.pl/wiadomosci/spis-powszechny-na-litwie-najwieksza-mniejszoscia-narodowa-pozostaja-polacy> [10.11.2024].

emigracją polityczną. Emigranci z ostatnich lat nie są jednak wliczani oficjalnie do mniejszości narodowych. Tak gwałtowne zmiany wśród społeczności posługującej się w znacznym stopniu językiem rosyjskim w połączeniu z gorącą sytuacją polityczną pogłębia podziały oraz stanowi dużą przeszkodę w organizacji oraz integracji między przedstawicielami narodów byłego ZSRR⁶.

Próbie uregulowania praw mniejszości narodowych podjęto już w 1989 r., kilka miesięcy po ogłoszeniu aktu suwerenności Litwy (deklarację niepodległości uchwalono 11 marca 1990 r.). Ustawa z 23 listopada 1989 r. gwarantowała społecznościom prawo do kultywowania własnego języka, kultury oraz religii. Akt prawny miał jednak charakter bardzo ogólny, przy czym nie wskazywał konkretnych sposobów do korzystania przez mniejszości ze swych przywilejów. Mimo wielu starań nie udało się litewskiej warstwie politycznej uchwalić nowej, kompleksowej ustawy, a dokument z 1989 r. stracił ważność z dniem 1 stycznia 2010 r. Inne akty prawne, czy rozdziały konstytucyjne również zdawkowo traktują temat mniejszości narodowych i nie regulują w żaden sposób ich praw i funkcjonowania⁷.

Impas został przełamany 7 listopada 2024 r., kiedy po wielu latach udało się uchwalić nową ustawę o mniejszościach narodowych. Została ona przegłosowana w samym końcu kadencji głosami odchodzącej od władzy koalicji centroprawicowej pod przewodnictwem konserwatystów. Jednym z głównych autorów ustawy jest Ewelina Dobrowolska – szefowa Ministerstwa Sprawiedliwości, przedstawicielka mniejszości polskiej na Litwie. Głosowanie zostało zbojkotowane przez opozycję, w tym AWPL-ZChN, która krytykowała projekt za powtarzanie ogólności poprzedniej ustawy i braku regulacji najważniejszych z perspektywy mniejszości kwestii – tj. pisowni nazwisk i praw oświatowych⁸.

Właśnie problem pisowni nazwisk od lat stanowi jeden z najgorętszych tematów sporów między przedstawicielami polskiej mniejszości a rządem litewskim. Na podstawie szeregu aktów prawnych, w tym litewskiej konstytucji oraz ustawy o języku państwowym kieruje się szczególną uwagę na ochronę języka litewskiego. Wyraża się to również w lituanizowanym zapisie imion i nazwisk

⁶ N. Zverko, *Immigration without integration: Belarusian and Russian arrivals in Lithuania may end up in ghettos*, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2012437/immigration-without-integration-belarusian-and-russian-arrivals-in-lithuania-may-end-up-in-ghettos> [10.11.2024].

⁷ A. Kuczyńska-Zonik, K. Szwed, *Prawa mniejszości...*, s. 5–7.

⁸ J. Hyndle-Hussein, *Litwa: nowa ustawa o mniejszościach narodowych*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-11-08/litwa-nowa-ustawa-o-mniejszosciami-narodowych> [10.11.2024].

używając przy tym litewskich znaków diakrytycznych, często zupełnie przy tym zmieniając wydźwięk oryginalnego nazwiska. Ustalono przy tym odrębne zasady dla transkrypcji z cyrylicy. Dla mniejszości prawo do zachowania oryginalnego brzmienia danych osobowych stanowi przede wszystkim kwestię tożsamościową. Prawo do używania przez polską mniejszość nazwisk w formie oryginalnej było wyrażone w Traktacie między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 1994 r., lecz przez wiele lat nie było wdrażane przez stronę litewską⁹. Impas został przełamany w styczniu 2022 r., kiedy uchwalono ustawę umożliwiającą oryginalny zapis polskich nazwisk¹⁰.

Działalność polityczna polskiej mniejszości narodowej do 2014 r.

Jako pierwsza organizacja Polaków na terenach obecnej Litwy zostało założone 5 lipca 1988 r. Polskie Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe, przekształcone następnie w 1989 r. w Związek Polaków na Litwie. Już wówczas z powodu niefortunnych dyskusji prowadzonych z przedstawicielami litewskiej większości, Polakom przypisywano sympatie proradzieckie i bolszewickie¹¹.

W maju 1994 r. w związku z litewską ustawą zakazującą udziału w wyborach organizacjom społecznym utworzono partię polityczną – Akcję Wyborczą Polaków na Litwie (od 2016 r. z dopiskiem „Związek Chrześcijańskich Rodzin”). Partia zaczęła angażować się na szczeblu nie tylko regionalnym, lecz również ogólnopaństwowym, wprowadzając w przyszłości również swoich posłów do Parlamentu Europejskiego, gdzie należy do frakcji Europejskich Konserwatystów i Reformatorów. Postrzegana jest jako partia prawicowa i chrześcijańsko-demokratyczna¹².

W 1999 r. przewodnictwo w AKWPL przejął do dziś rządzący partią Waldemar Tomaszewski. Ze względu na obowiązujący w Republice Litewskiej mieszany system wyborczy, mimo nieprzekraczania przez wiele lat 5-procentowego progu

⁹ A. Kuczyńska-Zonik, K. Szwed, *Prawa mniejszości...*, s. 14–16.

¹⁰ B. Bodalska, *Litwa: Przedstawiciele polskiej mniejszości zmieniają zapis nazwisk*, <https://www.euractiv.pl/section/demokracja/news/litwa-polska-nazwiska-pisownia-wilno/> [12.11.2024].

¹¹ A. Bonusiak, *Aktywność polityczna Polaków na Litwie i Ukrainie na przełomie XX i XXI wieku. Studium przypadków*, „Polityka i Społeczeństwo” 1(12), 2014, s. 4.

¹² Ibidem, s. 62.

wyborczego w skali kraju w okręgach wielomandatowych, udawało się wprowadzać polskich posłów do Sejmu dzięki okręgom jednomandatowym. Poparcie dla kandydatów polskiej mniejszości najwyższe jest zazwyczaj w regionach z największą liczbą osób polskojęzycznych, tj. okręgu szyrwińsko-wileńskim i wileńsko-solecznickim. Podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego AKWPL po raz pierwszy wystartowało w koalicji wraz ze Związkiem Rosjan Litwy (ZRL). Zaś w wyborach do sejmu (lit. *Sejmas*), również w 2004 r., przedstawiciele mniejszości rosyjskiej kandydowali z list AKWPL. Następnie w wyborach parlamentarnych w 2008 r. partia Waldemara Tomaszewskiego sprzymierzyła się z byłą częścią ZRL – Aliansem Rosjan. Były to również wybory, gdy po raz pierwszy AKWPL zbliżyło się znacznie do ogólnokrajowego progu wyborczego. W 2009 r. dzięki ogólnej słabej frekwencji i dużej mobilizacji polskiej mniejszości udało się po raz pierwszy przekroczyć 5-procentowy próg wprowadzając jednego posła do Parlamentu Europejskiego. W roku 2012 r. startując ponownie w porozumieniu m.in. z Aliansem Rosjan AKWPL udało się ponownie przekroczyć próg wyborczy wprowadzając do sejmu ośmiu przedstawicieli. Można więc zauważyć, że współpraca z mniejszością rosyjską przynosiła partii mniejszości polskiej wymierne korzyści¹³. Lata 2010–2014 były czasem znacznego pogorszenia stosunków polsko-litewskich. Lecz od marca 2014 r. i aneksji Krymu przez Federację Rosyjską kwestia politycznej współpracy mniejszości polskiej z rosyjską zaczęła być znacznie bardziej problematyczna, zwłaszcza w kontekście otwarcie wrogich stosunków zarówno Litwy, jak i Polski z Rosją.

Stosunek AWPL-ZChR wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego

Już w marcu 2014 r., czyli po aneksji przez Rosję Półwyspu Krymskiego głos w sprawie ówczesnych wydarzeń zabrał przewodniczący AKWPL Waldemar Tomaszewski. Przekonywał on, że Rosja nie stanowi bezpośredniego zagrożenia dla Litwy, oraz postulował ostrożną politykę zarówno wobec Moskwy, jak i Kijowa. Lider partii ostrzegł przed konsekwencjami wspierania Ukrainy w postaci sankcji nałożonych przez Rosję, co miało negatywnie odbić się na litewskiej gospodarce. Waldemar Tomaszewski przekonywał również o potrzebie

¹³ G. Kazenas, *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w wyborach na Litwie. Jak AWPL udało się przekroczyć 5-procentowy próg wyborczy?*, „Politeja” 2(28), 2014, s. 15–16.

prowadzenia powściągliwej polityki wobec władz ukraińskich, ze względu na brak ich odpowiedniej legitymacji¹⁴.

W sondażu przeprowadzonym w lutym 2018 r. przeprowadzonym przez agencję BNS elektorat AWPL-ZChR najliczniej (w liczbie 72,7% pytanych) poparł hipotetyczną opcję pokojowych i przyjacielskich relacji z Rosją, nawet w przypadku zagrożenia w ten sposób bezpieczeństwu państwa litewskiego. Grupa ta okazała się najliczniej odpowiedzieć pozytywnie na postawione pytanie wśród sympatyków innych opcji politycznych¹⁵.

W roku 2019 pojawiły się zarzuty o kontakty przedstawicieli AWPL-ZChR ze służbami dyplomatycznymi Rosji. Wytoczono wówczas sprawę sądową przeciwko posłance pochodzenia rosyjskiego z ramienia AWPL, która sprawowała wówczas nadzór nad dwoma resortami będąc częścią koalicji rządowej. Tym bardziej więc budziło to zarzuty opozycji wobec sojuszu mniejszości polskiej i rosyjskiej o działania na rzecz destabilizacji państwa litewskiego i sprzyjanie Rosji¹⁶.

Największą burzę medialną, jak i chaos w samej partii wywołały reakcje i wypowiedzi przedstawicieli AWPL-ZChR po rosyjskiej inwazji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Wówczas największym echem odbił się wpis jednego z czołowych członków partii – Zbigniewa Jedzińskiego, który poprzez wpis na portalu „Facebook” nawoływał do opuszczenia przez Polskę struktur NATO i UE oraz utworzenia sojuszu z Rosją, który propagowałby wartości chrześcijańskie i prorodzinne. Niedługo po opublikowaniu wpisu były poseł do Sejmu RL został usunięty ze struktur partii. Zarzuty o prorosyjskość kierowano również w kierunku lidera AKWPL-ZChR Waldemara Tomaszewskiego, który tuż po inwazji na Ukrainę opierał się idei zablokowania na Litwie rosyjskich i białoruskich reżimowych mediów¹⁷. Europosłowi zarzucono cyniczne granie niezwykle ważną sprawą międzynarodową, kluczową dla bezpieczeństwa Litwy, poprzez próbę zachowania elektoratu będącego w dużej mierze odbiorcą rosyjskich państwowych

¹⁴ *Lider Polaków na Litwie: Rosja nie stanowi zagrożenia*, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75399,15868581,lider-polakow-na-litwie-rosja-nie-stanowi-zagrozenia.html> [13.11.2024].

¹⁵ *Sondaż: 72,7 proc. wyborców AWPL-ZChR za współpracą z Rosją, nawet jeżeli to zagraża Litwie*, <https://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/sondaz-727-proc-wyborcow-awpl-zchra-wspolpraca-z-rosja-nawet-jezeli-zagraza-litwie/> [13.11.2024].

¹⁶ D. Wilczewski, *Kontakty posłanki AWPL-ZChN z rosyjskimi dyplomatami*, „Komentarze IEŚ” 58, 2019.

¹⁷ M. Potocki, *Czarne chmury nad polską partią na Litwie*, „Dziennik Gazeta Prawna”, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8398750,akcja-wyborcza-polakow-na-litwie.html> [13.11.2024].

mediów¹⁸. W związku z kryzysem w partii część jej przedstawicieli podpisała się pod oświadczeniem potępiającym rosyjską agresję i solidarność z narodem ukraińskim, zaś sam Waldemar Tomaszewski próbował przekonywać o proatlantyckich poglądach ugrupowania¹⁹.

Latem 2023 r. zmarła przywódczyni Aliansu Rosjan Irina Rozowa, co spowodowało rozwiązanie partii, która regularnie od 2004 r. współpracowała i wystawiała wspólne listy wraz z AWPL-ZChR²⁰. W wyborach prezydenckich w 2024 r. polska mniejszość nie wystawiła swojego kandydata, lecz wyborcy Akcji poparli masowo kandydata uważanego za prorosyjskiego – Eduardasa Vaitkusa, który w wyborach odniósł zaskakujący wynik 7,3% głosów. Był on znany z wypowiedzi krytykujących NATO, Brukselę oraz uczestnictwo Litwy w integracji europejskiej. Eduardas Vaitkus uzyskał najlepszy wynik w rejonie solecznickim, drugi zaś w rejonie wileńskim, czyli dwóch najliczniej zamieszkiwanych obwodów przez ludność polską, gdzie zazwyczaj największe poparcie ma AWPL-ZChR²¹. W wyborach parlamentarnych jesienią 2024 r. partii mniejszości polskiej nie udało się przekroczyć progu wyborczego w skali kraju, lecz uzyskała trzy mandaty poselskie w okręgach jednomandatowych²².

Podsumowanie

Działania, wypowiedzi przedstawicieli oraz decyzje wyborców AWPL-ZChR mogą wyraźnie wskazywać na sympatie prorosyjskie. Związane jest to w dużej mierze z tradycją wieloletniej współpracy między organizacjami dwóch

¹⁸ C. Okińczyc, *Komu sprzyja Waldemar Tomaszewski w wojnie Rosji z Ukrainą?*, <https://zw.lt/opinie/komu-sprzyja-waldemar-tomaszewski-w-wojnie-rosji-z-ukraina/> [13.11.2024].

¹⁹ M. Potocki, *Czarne chmury...*

²⁰ T. Otocki, *W jaki sposób zniknięcie Aliansu Rosjan wpłynie na sytuację AWPL-ZChR w trzech wyborach w 2024 roku?*, <https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/2156720/w-jaki-sposob-znikniecie-aliansu-rosjan-wplynie-na-sytuacje-awpl-zchr-w-trzech-wyborach-z-2024-roku> [13.11.2024].

²¹ N. Szczygłowski, *Podczas wyborów prezydenckich elektorat Akcji Wyborczej Polaków na Litwie masowo poparł prorosyjskiego kandydata*, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75399,30968302,podczas-wyborow-prezydenckich-elektorat-akcji-wyborczej-polakow.html> [13.11.2024].

²² K. Dudzińska, *Wyborcze wahadło na Litwie – przejście władzy przez centrolewicę*, <https://www.pism.pl/publikacje/wyborcze-wahadlo-na-litwie-przejecie-wladzy-przez-centrolewice> [13.11.2024].

najliczniejszych mniejszości na Litwie. Podobne problemy i położenie prawne (w tym brak odpowiednich ustaw) tworzyło środowisko sprzyjające kooperacji i wspólnym startom w wyborach parlamentarnych, dzięki którym AWPL mógł przekroczyć 5-procentowy próg wyborczy obowiązujący na Litwie również mniejszości narodowe. Tworzenie wspólnych list pozwalało nie tylko na wprowadzanie większej liczby przedstawicieli do sejmu, lecz również niejednokrotnie na uczestniczenie w koalicji rządzącej. Problematyczny więc okazał się okres po 2014 r., gdy kwestia współpracy wewnętrznej zaczęła być łączona z sytuacją międzynarodową, gdzie sprzyjanie elektoratowi rosyjskiemu oraz niejednoznaczne wypowiedzi na temat polityki wobec Rosji zaczęły być jeszcze gorzej postrzegane przez opinię publiczną. Sam fakt bliskich powiązań środowisk polskich i rosyjskich stanowił fenomen, w obliczu wyraźnie niechętniej Rosji polityki zarówno polskich, jak i litewskich rządów. Po rozwiązaniu Aliansu Rosjan zauważyć można, że wsparcie dla AWPL-ZChN ze strony mniejszości rosyjskiej było nieocenione, gdyż w 2024 r. nie udało mu się przekroczyć progu wyborczego, podobnie jak miało to miejsce w czasach przed zawiązaniem sojuszu z Rosjanami. Abstrahując od działań politycznych, zastanawiające z kontekście najbliższej przyszłości mogą być również prorosyjskie preferencje polskiego elektoratu na Litwie, będącego często pod wpływem rosyjskiej propagandy oraz z doświadczeniami intensywnego sowietyzowania w przeszłości.

Bibliografia

- Bodalska B., *Litwa: Przedstawiciele polskiej mniejszości zmieniają zapis nazwisk*, <https://www.euractiv.pl/section/demokracja/news/litwa-polska-nazwiska-pisownia-wilno/> [12.11.2024].
- Bonusiak A., *Aktywność polityczna Polaków na Litwie i Ukrainie na przełomie XX i XXI wieku. Studium przypadków*, „Polityka i Społeczeństwo” 1(12), 2014, s. 57–71.
- Dudzińska K., *Wyborcze wahadło na Litwie – przejście władzy przez centrolewicę*, <https://www.pism.pl/publikacje/wyborcze-wahadlo-na-litwie-przejecie-wladzy-przez-centrolewice> [13.11.2024].
- Hyndle-Hussein J., *Litwa: nowa ustawa o mniejszościach narodowych*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-11-08/litwa-nowa-ustawa-o-mniejszosciach-narodowych> [10.11.2024].
- Kazenas G., *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w wyborach na Litwie. Jak AWPL udało się przekroczyć 5-procentowy próg wyborczy?*, „Politeja” 2(28), 2014, s. 269–295.
- Kuczyńska-Zonik A., Szwed K., *Prawa mniejszości narodowych na Litwie*, Warszawa 2020.

- Lider Polaków na Litwie: Rosja nie stanowi zagrożenia*, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75399,15868581,lider-polakow-na-litwie-rosja-nie-stanowi-zagrozenia.html> [13.11.2024].
- Okińczyc C., *Komu sprzyja Waldemar Tomaszewski w wojnie Rosji z Ukrainą?*, <https://zw.lt/opinie/komu-sprzyja-waldemar-tomaszewski-w-wojnie-rosji-z-ukraina/> [13.11.2024].
- Otocki T., *W jaki sposób zniknięcie Aliansu Rosjan wpłynie na sytuację AWPL-ZChR w trzech wyborach w 2024 roku?*, <https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/2156720/w-jaki-sposob-znikniecie-aliansu-rosjan-wplynie-na-sytuacje-awpl-zchr-w-trzech-wyborach-z-2024-roku> [13.11.2024].
- Potocki M., *Czarne chmury nad polską partią na Litwie*, „Dziennik Gazeta Prawna”, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8398750,akcja-wyborcza-polakow-na-litwie.html> [13.11.2024].
- Radczenko A., *Ilu nas faktycznie jest? Krytyczne spojrzenie na spis ludności*, „Kurier Wileński”, <https://kurierwilenski.lt/2021/04/30/ilu-nas-faktycznie-jest-krytyczne-spojrzenie-na-spis-ludnosci/> [10.11.2024].
- Radczenko A., *Spis ludności: Polacy pozostają największą mniejszością narodową w kraju*, „Kurier Wileński”, <https://kurierwilenski.lt/2022/01/27/spis-ludnosci-polacy-pozostaja-najwieksza-mniejszoscia-narodowa-w-kraju/> [10.11.2024].
- Sondaż: 72,7 proc. wyborców AWPL-ZChR za współpracą z Rosją, nawet jeżeli to zagraża Litwie*, <https://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/sondaz-727-proc-wyborcow-awpl-zchr-za-wspolpraca-z-rosja-nawet-jezeli-zagraza-litwie/> [13.11.2024].
- Spis powszechny na Litwie: największą mniejszością narodową Polacy*, <https://dzieje.pl/wiadomosci/spis-powszechny-na-litwie-najwieksza-mniejszoscia-narodowa-pozostaja-polacy> [10.11.2024].
- Szczygłowski N., *Podczas wyborów prezydenckich elektorat Akcji Wyborczej Polaków na Litwie masowo poparł prorosyjskiego kandydata*, „Gazeta Wyborcza”, <https://wyborcza.pl/7,75399,30968302,podczas-wyborow-prezydenckich-elektorat-akcji-wyborczej-polakow.html> [13.11.2024].
- Wilczewski D., *Kontakty posłanki AWPL-ZChN z rosyjskimi dyplomatami*, „Komentarze IES” 58, 2019, s. 1–2.
- Zverko N., *Immigration without integration: Belarusian and Russian arrivals in Lithuania may end up in ghettos*, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2012437/immigration-without-integration-belarusian-and-russian-arrivals-in-lithuania-may-end-up-in-ghettos> [10.11.2024].